६१

अमहीयुराङ्गिरसः।पवमानः सोमः। गायत्री

अया वीती परि स्रव यस्त इन्दो मदेष्वा।अवाहन्नवतीर्नव॥ ९.०६१.०१

इन्दो- क्लेदनशील रस। ते- तव। मदेषु- हर्षे। यः- य इन्द्रः। नवतीर्नव- प्रभूतबन्धनानि। अवाहन्- विनाशितवान्। तस्मा इन्द्राय। अया वीती- अनयानुभूत्या। परि स्रव- क्षर ॥१॥

पुरः सद्य इत्थाधिये दिवोदासाय शम्बरम्।अध त्यं तुर्वशं यदुम्॥ ९.०६१.०२

सद्यः- क्षणेन। पुरः- बन्धनानि वशमानीतवान्। इत्थाधिये- सत्यधारणायुक्ताय। दिवोदासाय- देवसेवकाय। अध- अनन्तरम्। शम्बरम्- जडप्रतीकमेघघनम्। शम्बरशब्दो मेघनामसु पठितः। त्यम्- तम्। तुर्वशं यदुम्- वेगवन्तं मनुष्यम्। यदुशब्दो मनुष्यनामसु पठितः। वशमानीतवान् ॥२॥

परि णो अश्वमश्वविद्गोमदिन्दो हिरण्यवत्।क्षरा सहस्रिणीरिषः॥ ९.०६१.०३

इन्दो- हृदयस्पर्शिन्। अश्ववित्- प्राणज्ञः सन्। हिरण्यवत्- दीप्तम्। गोमत्- चिद्रश्मियुक्तम्। अश्वम्- प्राणम्। सहस्रणीरिषः- अनन्ताः सदिच्छाः। नः- अस्मदर्थम्। परि- परितः। क्षर- पवस्व ॥३॥

पवमानस्य ते वयं पवित्रमभ्युन्दतः।सखित्वमा वृणीमहे॥ ९.०६१.०४

पवित्रम्- शोधकं कलशं प्रतीकम्। अभ्युन्दतः- क्लेदयतः। पवमानस्य- पुनानस्य सोमस्य। ते- भवतः। वयम्। सखित्वम्- मैत्रीम्। आ वृणीमहे- प्रार्थयामहे ॥४॥

ये ते पवित्रमूर्मयोऽभिक्षरन्ति धारया।तेभिर्नः सोम मृळय॥ ९.०६१.०५

ये। ते- तव। ऊर्मयः- तरङ्गाः। पवित्रम्- शोधकं कलशं प्रतीकम्। धारया। अभिक्षरन्ति। तेभिः- तैरूर्मिभिः। नः- अस्मान्। सोम- रस। मृळय- आनन्दय ॥५॥

स नः पुनान आ भर रयिं वीरवतीमिषम्। ईशानः सोम विश्वतः॥ ९.०६१.०६

सोम- रस। पुनानः- पवमानः सन्। सः- तादृशः। ईशानः- ईश्वरः सन्। विश्वतः- सर्वतः। नः- अस्मभ्यम्। रयिम्- दानयोग्यसंपदम्। वीरवतीम्- वीर्ययुक्तम्। इषम्- सत्सङ्कल्पम्। आ भर- आहर ॥६॥

एतमु त्यं दश क्षिपो मृजन्ति सिन्धुमातरम्। समादित्येभिरख्यत॥ ९.०६१.०७

एतमु त्यम्- तमेनम्। सिन्धुमातरम्- जीवोदकजम्। दश क्षिपः- दशदिग्वर्तिन्यो मूलशक्तिधारा अवतरणशीलाः। मृजन्ति- शोधयन्ति। आदित्येभिः- अखण्डप्रकृतिजैः। सं अख्यत- सङ्गच्छते ॥७॥

समिन्द्रेणोत वायुना सुत एति पवित्र आ। सं सूर्यस्य रश्मिभिः॥ ९.०६१.०८

सुतः- निष्पन्नः सन्। पवित्रे- शोधके प्रतीके। आ- आभिमुख्येन। इन्द्रेण- ईशनाधिदैवतेन। उत- अपि च। वायुना- प्राणाधिदैवतेन। सूर्यस्य रश्मिभिः- आत्मसूर्यस्य चिद्रश्मिभिः। समेति- सङ्गतो भवति ॥८॥

स नो भगाय वायवे पूष्णे पवस्व मधुमान्। चारुर्मित्रे वरुणे च॥ ९.०६१.०९

सः- तादृशः। मधुमान्- मधुरः सन्। चारुः- सुन्दरः सन्। नः- अस्माकम्। भगाय- सौभाग्याधिदैवताय। वायवे- प्राणाधिदैवताय। पूष्णे- पोषकायात्मसूर्याय। मित्रे- स्नेहाधिदैवते। वरुणे च- ऋताधिदैवते च। पवस्व- क्षर ॥९॥

उच्चा ते जातमन्धसो दिवि षद्भूम्या ददे। उग्रं शर्म महि श्रवः॥ ९.०६१.१०

उग्रम्- वीर्ययुक्तम्। शर्म- मङ्गळम्। महि- महान्तम्। श्रवः- श्रुत्युपलक्षितवेदनमयम्। सत्- सन्मयम्। ते- तव। अन्धसः- भोगस्य। उच्चा- उत्कृष्टे। दिवि- आकाशे। जातम्- प्रादुर्भावम्। भूमिः- पृथिवी आ ददे। चिदाकाशजरसानुभव आशरीरं प्रवहतीति भावः॥१०॥

एना विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुषाणाम्। सिषासन्तो वनामहे॥ ९.०६१.११

एना- एतेन सोमेन। मानुषाणाम्- मनुष्याणाम्। विश्वानि द्युम्नानि- सर्वाणि तेजांसि। आ अर्यः- अभिगच्छन्तः। सिषासन्तः- संभक्तुमिच्छन्तः। वनामहे- आश्रयामः॥११॥

स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः। वरिवोवित्परि स्रव॥ ९.०६१.१२

सः- तादृशः। वरिवोवित्- संपल्लम्भकः सन्। नः- अस्मदर्थम्। यज्यवे- पूज्याय। इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। वरुणाय- ऋताधिदैवताय। मरुद्भ्यः- प्राणविशेषेभ्यः। परि स्रव- परितः क्षर॥१२॥

उपो षु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम्। इन्दुं देवा अयासिषुः॥ ९.०६१.१३

सु जातम्- सुष्ठु आविर्भूतम्। अप्तुरम्- जीवोदकचोदकम्। भङ्गम्- शत्रुभञ्जकम्। गोभिः- चिद्रश्मिभिः। परिष्कृतम्- मण्डितम्। इन्दुम्- क्लेदनशीलं रसम्। देवाः- देवताः। उप अयासिषुः- उपागच्छन्ति॥१३॥

तमिद्वर्धन्तु नो गिरो वत्सं संशिश्वरीरिव। य इन्द्रस्य हृदंसनिः॥ ९.०६१.१४

वत्सम्- शाबम्। संशिश्वरीरिव- बद्धपयस्का धेनव इव। यः। इन्द्रस्य- ईशनाधिदैवतस्य। हृदंसनिः- हृदयसंभक्ता। तम्। इत्- एव। नः- अस्माकम्। गिरः- मन्त्राः। वर्धन्तु॥१४॥

अर्षा॑ णः सोम॒ शं गवे॑ धु॒क्षस्व॑ पि॒प्युषी॒मिष॑म्। वर्धा॑ समु॒द्रमु॒क्थ्य॑म्॥ ९.०६१.१५

सोम- रस। नः- अस्मान् प्रति। अर्ष- सर। गवे- अस्माकं ज्ञानाय। शम्- मङ्गळम्। पिप्युषीम्- प्रवृद्धाम्। इषम्- सदिच्छाम्। धुक्षस्व। उक्थ्यम्- मन्त्रमयम्। समुद्रम्- हृत्समुद्रम्। वर्ध- वर्धय ॥१५॥

पव॑मानो अजीजनद्दि॒वश्चि॒त्रं न त॑न्य॒तुम्। ज्योति॑र्वैश्वान॒रं बृ॒हत्॥ ९.०६१.१६

पवमानः- पुनानः सोमः। दिवः- चिदाकाशात्। चित्रम्- असाधारणम्। न तन्यतुम्- अशनिमिव स्थितम्। बृहत्- महान्तम्। वैश्वानरम्- सर्वहितम्। ज्योतिः- अग्निम्। अजीजनत्- अजनयत् ॥१६॥

पव॑मानस्य ते॒ रसो॒ मदो॑ राजन्नदुच्छुनः। वि वार॒मव्य॑मर्षति॥ ९.०६१.१७

पवमानस्य- पूयमानस्य। ते- भवतः सोमस्य। रसः। मदः- तृप्तिकरः। राजन्- रञ्जक। उच्छुनः- रक्षोवर्जितः। अव्यं वारम्- सरणशीलरसस्य स्वस्थान एव रक्षाकरमुपलब्धिस्थानमित्यर्थः। रसव्यञ्जकम्। वरणीयं प्रतीकम्। वि- विशेषेण। अर्षति- गच्छति ॥१७॥

पव॑मान॒ रस॒स्तव॒ दक्षो॒ वि रा॑जति द्यु॒मान्। ज्योति॒र्विश्वं॒ स्व॑र्दृ॒शे॥ ९.०६१.१८

पवमान- पुनान सोम। तव- भवतः। रसः। दक्षः- समर्थः। द्युमान्- तेजस्वी। वि- विशेषेण। राजति- प्रकाशते। दृशे- दर्शनाय। ज्योतिः- ज्योतिर्मयम्। विश्वं स्वः- सर्वं दिव्यलोकं करोति ॥१८॥

यस्ते॒ मदो॒ वरे॑ण्य॒स्तेना॑ पव॒स्वान्ध॑सा। दे॒वा॒वीर॑घशंस॒हा॥ ९.०६१.१९

यः। ते- तव। मदः- तर्पकः। वरेण्यः- श्रेष्ठः। तेन। अन्धसा- अन्नेन। देवावीः- देवकामः। अघशंसहा- पापघ्नः सन्। पवस्व- क्षर ॥१९॥

जघ्निर्वृत्रममित्रियं सस्निर्वाजं दिवेदिवे। गोषा उ अश्वसा असि॥ ९.०६१.२०

अमित्रियम्- अस्मच्छत्रुभूतम्। वृत्रम्- आवारकम्। जघ्निः- नाशितवान्। दिवेदिवे- प्रतिदिनम्। वाजम्- भोगस्य। सस्निः- संभक्ता असि। गोषाः- चिद्रश्मिसंभक्ता। अश्वसाः- प्राणसंभक्ता। असि- भवसि ॥२०॥

सम्मिश्लो अरुषो भव सूपस्थाभिर्न धेनुभिः। सीदञ्छ्येनो न योनिमा॥ ९.०६१.२१

श्येनः- पक्षी। न- इव। योनिम्- स्वसदनम्। आ- आभिमुख्येन। सीदन्- उपविशन्। सूपस्थाभिर्न धेनुभिः- शोभनदोहनयुक्तगोभिरिव स्थिताभिः। संमिश्लः- चिद्रश्मिभिर्मिश्रितः। अरुषः- आरोचमानः। भव ॥२१॥

स पवस्व य आविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे। वव्रिवांसं महीरपः॥ ९.०६१.२२

महीः- महतीः। अपः- जीवशक्तिधाराः। वव्रिवांसम्- निरुन्धानम्। वृत्राय-आवरणम्। विभक्तिव्यत्ययः। हन्तवे- हन्तुम्। यः। इन्द्रम्- ईशनाधिदैवतम्। आविथः- ररक्षिथ। सः- तादृशस्त्वम्। पवस्व- क्षर ॥२२॥

सुवीरासो वयं धना जयेम सोम मीढ्वः। पुनानो वर्ध नो गिरः॥ ९.०६१.२३

मीढ्वः- आनन्दकर। सुवीरासः- वीर्यसंपन्नाः सन्तः। वयम्। धना- संपदः। जयेम। सोम- रस। पुनानः- पवमानः सन्। नः- अस्माकम्। गिरः- मन्त्रान्। वर्ध- वर्धय ॥२३॥

त्वोतासस्तवावसा स्याम वन्वन्त आमुरः। सोम व्रतेषु जागृहि॥ ९.०६१.२४

तव- भवतः। अवसा- रक्षया। त्वोतासः- रक्षिताः। वन्वन्तः- त्वां संभजन्तः। आमुरः- वृत्रमारकाः। स्याम- भवेम। सोम- रस। व्रतेषु- अस्माकं प्रकृतिनियत्यनुस्यूतधर्मेषु। जागृहि- बुद्ध्यस्व ॥२४॥

अपघ्नन्पवते मृधोऽप सोमो अराव्णः। गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम्॥ ९.०६१.२५

इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। निष्कृतम्- सदनम्। गच्छन्। सोमः- रसः। अराव्णः- अदायकान्। मृधः- हिंसकान्। अपघ्नन्- नाशयन्। पवते- क्षरति ॥२५॥

महो नो राय आ भर पवमान जही मृधः। रास्वेन्दो वीरवद्यशः॥ ९.०६१.२६

महः- महतीः। रायः- संपदः। नः- अस्मदर्थम्। आ भर- आहर। पवमान- पुनान। मृधः- हिंसकान्। जहि- नाशय। इन्दो- हृदयक्लेदनशील। वीरवत्- वीर्ययुक्ताम्। यशः- कीर्तिम्। रास्व- देहि ॥२६॥

न त्वा शतं चन ह्रुतो राधो दित्सन्तमा मिनन्। यत्पुनानो मखस्यसे॥ ९.०६१.२७

यत्- यदा। पुनानः- पवमानः सन्। मखस्यसे- अस्मदुपासनमिच्छसि। तदा। त्वा- भवन्तम्। रायो दित्सन्तम्- संपद्दायकम्। शतं चन ह्रुतः- बह्व्यः कुटिलशक्तयः। न आ मिनन्- न हिंसन्ति ॥२७॥

पवस्वेन्दो वृषा सुतः कृधी नो यशसो जने। विश्वा अप द्विषो जहि॥ ९.०६१.२८

इन्दो- क्लेदनशील। वृषा- वर्षकः सन्। सुतः- निष्पादितः सन्। पवस्व- क्षर। नः- अस्माकम्। जने- अभिजने। यशसः- हव्यानि। कृधि- कुरु। विश्वाः द्विषः- सर्वान् शत्रून् सर्वा द्वेषभावना वा। अप जहि- जय ॥२८॥

अस्य ते सख्ये वयं तवेन्दो द्युम्न उत्तमे। सासह्याम पृतन्यतः॥ ९.०६१.२९

अस्य- तादृशस्य। तव- भवतः। इन्दो- क्लेदनशील। उत्तमे- श्रेष्ठे। द्युम्ने- ज्योतिर्मये। सख्ये- सौहृदे। पृतन्यतः- रिपून्। सासह्याम- अभिभवेम॥२९॥

या ते भीमान्यायुधा तिग्मानि सन्ति धूर्वणे। रक्षा समस्य नो निदः॥ ९.०६१.३०

ते- भवतः। या- यानि। तिग्मानि- तीक्ष्णानि। भीमानि- भयङ्कराणि। आयुधानि। धूर्वणे- शत्रुवधाय। सन्ति- भवन्ति। तैः। नः- अस्मान्। समस्य निदः- सर्वनिन्दाभावनातः। रक्ष- पालय॥३०॥